

Essais

Essays

**NEDERLANDSTALIGE SCHRIJVERS
IN HONDSCHOTE, WESTHOEK VAN
DE NEDERLANDEN IN FRANKRIJK**

Antoon Lowyck

Cercle Andries Steven Kring

Digitale heruitgave als eerbetoon aan Antoon Lowyck (1914-2005)

Antoon Lowyck est né à Bruges le 1er décembre 1914. Il y fut ordonné prêtre le 3 juin 1939. De 1939 à 1944, il enseigna dans l'enseignement secondaire. En 1945, il fut nommé aumônier militaire en Flandre-Occidentale. À partir de 1941, il se passionna pour l'histoire locale. Ses études couvraient la Flandre-Occidentale et la Flandre française. Antoon Lowyck est décédé à Bruges le 26 juin 2005.

Antoon Lowyck werd geboren te Brugge op 1 december 1914. Op 3 juni 1939 werd hij er tot priester gewijd. Van 1939 tot 1944 gaf hij les in het middelbaar onderwijs. In 1945 werd hij tot legeraalmoezenier benoemd in West-Vlaanderen. Vanaf 1941 was hij een hartstochtelijk heemkundige. Zijn studiegebied omvatte West-Vlaanderen en Frans-Vlaanderen. Antoon Lowyck is op 26 juni 2005 in Brugge overleden.

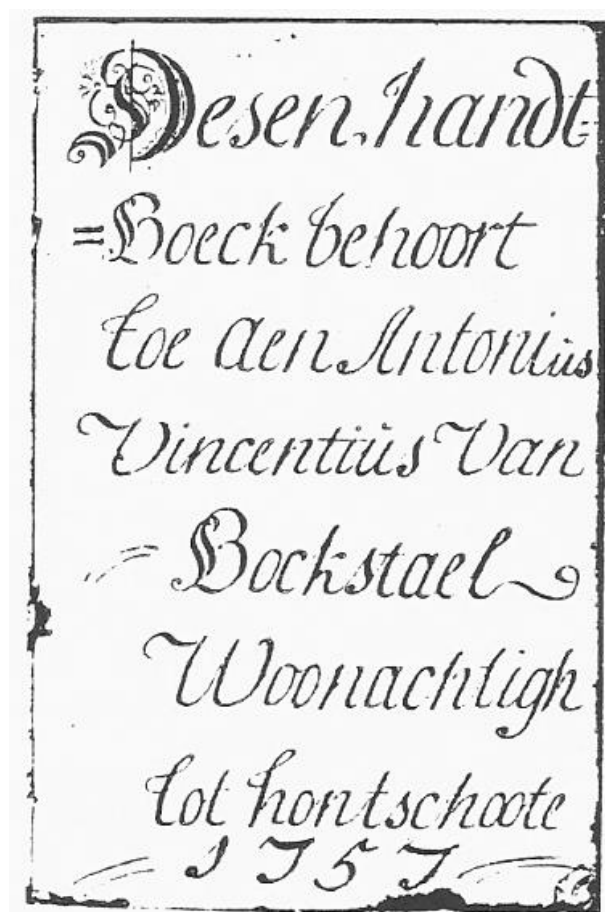
Édition originale : 1990
Numérisation : Gilbert Allemeesch
Publication : 2025
Numéro 6 de la série *Essais*

Oorspronkelijke uitgave: 1990
Digitalisering: Gilbert Allemeesch
Publicatie: 2025
Nummer 6 in de reeks *Essays*

Cercle Andries Steven Kring

NEDERLANDSTALIGE SCHRIJVERS IN HONDSCHOTE, WESTHOEK VAN DE NEDERLANDEN IN FRANKRIJK

Antoon Lowyck, Brugge

Uitgave "Werkgroep de Nederlanden" Poperinge

1990

NEDERLANDSTALIGE SCHRIJVERS IN HONDSCHOTE, WESTHOEK VAN DE NEDERLANDEN IN FRANKRIJK

Antoon Lowyck, Brugge

Deze bijdrage over dertig Nederlandstalige schrijvers in Hondschote bewijst de rijkdom aan dichters en schrijvers in dat kleine stadje van de Westhoek van de Nederlanden-in-Frankrijk. Ook in de eeuwen onder het bestuur van Frankrijk bloeide aldaar onze taal. Hier volgt nu deze bijdrage verdeeld per eeuw.

Zestiende eeuw

1. DE JONGHE

Hij was leperling die in 1539 in Hondschote liedjes maakte *en* verkocht. In 1540 onderging hij de dood met het zwaard¹.

2. JAN HERWYN

Jan Herwyn, genoemd Gheerstecoorne, geboren in Houtkerke was anabaptist en werd in 1560 in Hondschote² veroordeeld om te worden *ghexecuteert metten viere ende alsdan verteert*. Hij was waarschijnlijk militair en vertrok in 1560 naar Engeland waar hij brouwersknecht werd. Hij keerde terug naar Vlaanderen en ontscheepte in Nieuwpoort op het einde van juni. Hij ging naar zijn zuster in Hondschote en werd er gearresteerd³.

¹ Brugge, Privé archief, (= Bg.P.A.) doos Hondschote IV,1.

² E. de Coussemaker, *Troubles religieux du XVIe siècle dans la Flandre Maritime 1560-1570*, Brugge, 1876, (= *Troubles*) dl.IV, blz. 10; Bg. P.A., doos IV, 2. A. Hans, *Fransch Vlaanderen en Zeeuwsch Vlaanderen*, (= Hans), Gent, 1913, blz. 45.

³ *Troubles*, IV, blz. 281.

Hij dichtte *Een Nieu Liedeken* met vijftien strofen, "op de wijze: Alsoo tbegin"⁴. Het gedicht vangt zo aan: "Ich Gherstecoren hoor na mijn (= mij) wiens name is Jan Herwijn". Daaruit besluit de Coussemaker dat het ofwel van Willem Damman of van de hand van Jan Herwijn is⁵. Het privé archief Brugge schrijft terecht het lied aan Herwijn toe⁶; de zang staat in de zangbundel van Joris Wybo⁷ zonder de letters W.D. van Willem Damman.

Willem Damman was evenwel in Hondschote aanwezig toen Jan Herwyn geoordeeld werd. Hij spreekt erover in zijn gedicht *op de wyse: Van den slach van Grevelingen*⁸. (Zie verder onder Willem Damman).

3. WILLEM DAMMAN

Willem Damman is een vaak behandelde dichter⁹. Hij werd in Hondschote geboren¹⁰. De beknoptste samenvatting van zijn activiteit werd gegeven door Opdedrinck. Hier volgt de korte inhoud, weergegeven in oude spelling. *Willem Damman bij name, die priester was. Deze verloochende ook de katholieke leering om het Protestantisme aan te kleven; hij werd ten geestelijken hove van den bisschop van Yper gedaagd en ter gevangenis opgesloten, waaruit de geuzen hem, luttel tijd daarna, geweldigerhand verlostten. Willem bleef verwaten en predikte naderhand de kwaalleer te Locre, Reninghelst en Westoutre. Wij vonden hem ook vermeld als protestantsch minister van Hondschote. Om de onbezonnen lieden ter geuzenpreek uit te lokken, strooide men brievekens rond, waarin valschelijk vermeld stond dat s' anderdachs ten negen heuren de bisschop of een geleerd man uut zijnder name het Evangelium te Boeschepe verkondighen zoude ende uitlegghen wie de valsche profeten waeren.*

Titelmans, in een brief op 12 mei 1562 tot het schependom van St.-Winoksbergen gericht, verhaalt dat geuzen Willem geweldiger hand verlostten: Zeker getal van heretycken ende ketters, die onder 't dexel van graen te willen copen zyn ghecommen int huys vanden vanghenesse vanden geestelycken hove binnen Ypren ende grypende van cepier metten halse hebben Heere Willem Damman, ghevanghen, fortselinghen uitghehaalt ende wechgelyt, met pistoletten ende andere wapen". (Ed. DE COUSSEMAKER op cit., T. IV. blz. 29 en 326). - Willem Damman dichtte, ten dienste der geloofsverzakkers eenige geestelijke liedekens, waarvan er vier ingelascht zijn in een boek voor opschrift dragende: Geestelycke liedekens ghemaect (ende ooc sommighe by een verghaert) tot stichtinghe aller christgheloovighen door M. JORIS WYBO, alias Sylvanus, voormaels dienaer der ghereformeerde Ghemeynen Christi bijnen

⁴ *Troubles*, IV, blz. 357-358.

⁵ *Troubles*, IV, blz. 537, noot 1.

⁶ Bg.P.A., IV, blz. 2.

⁷ Joris Wybo, *Gheestelijcke Liedekens*, Gorcum, 1596, D, 5", v°. Zie titel in *Troubles*, IV, blz. 327.

⁸ *Troubles*, IV, blz. 10

⁹ Hier volgen de voornaamste bronnen over Willem Damman: *Troubles*, I., blz. 52, 64, 310, 346, 348, 354, 363; II., blz. 12, 43, 61, 69; III., blz. 16, 74; IV., blz. 7, 8, 10, 13, 37, 38, 58, 64, 66, 67, 142, 323, 324, 325, 326, 335, 336; H.Q. JANSSEN, *St.-Anna-ter-Muiden*. (= JANSSEN), Middelburg, 1850, blz. 134, 136, 144; H. VAN STEENBERGHE, *Histoire de la ville et de la seigneurie d'Hondschote* (= VAN STEENBERGHE), Duinkerke, 1885, blz. 159, 160, 170; J. OPDEDRINCK, *Poperinge en omstreken tijdens de godsdienstberoerten der XVle eeuw of den geuzen tijd* (= OPDEDRINCK), Brugge, 1898, blz. 26, 28, 32, 99; A. HANS, 44, 45; VAN SCHELVEN, *Damman in Nieuw Nederlandsch Woordenboek*, Leiden, 1914, kol. 276; M. BACKHOUSE, *Verspreiding van het Calvinisme in Vlaanderen in de XVle eeuw in de franse Nederlanden Jaarboek 1982*. blz. 64, 67.

¹⁰ VAN STEENBERGHE, blz. 159.

Antwerpen, ende daernaer in de nederduytsche kercke, tot Londen, enz.. Tot Gorcum. Anno 1596."

E. de Coussemaker¹¹ geeft maar twee liedjes die ondertekend zijn met W.D. of Willem Damman. Het derde is niet ondertekend en het vierde schrijft hij toe aan Damman of "*Jan Herwyn gezeid Gherstecoren*"¹². Hier volgen de "liedekens":

A. *OP DE WIJSE: Van den Slach van Grevelingen*. Het lied telt 10 strofen en de laatste luidt¹³:

*Oorlog aen arm en ryck
Int Hondschotsche prieel
Al doet men ons onghelyck,
Die boose ontfaen haar deel.
O broeders van Hondschoten,
Aenmerckt dit jammer wesen,
Het bloet dat wert verghoten,
Van Christi bruyt ghepresen.*

A. Hans geeft twee strofen weer van het lied "één" en de laatste strofe van het lied "twee". Dit vervalste lied werd hier en daar overgeschreven en werd verondersteld door Damman te zijn gemaakt in de kerker van Hondschote (zie afb. 1)¹⁴. Waarschijnlijk was zijn vrouw Clarcken, van Antwerpen, bij de gevangenen¹⁵.

B. *EEN NIEU LIEDEKEN Op de wijze: Nieupoort hout u vast*. Het is een samenspraak tussen *De Bruyt Christi en de gemeente*. Het eindigt met de volgende verzen:

*TOT DEN CHRISTELICKEN SANGHER.
Ghemaect int duyster
By WILLEM DAMMAN, T YPER binnen
Die light ghevanghen,
Omme 't woorts versinnen*¹⁶.

C. *EEN NIEU LIEDEKEN OP DE WIJZE VAN ANDRIES KELPE*

Het bevat 10 strofen. Het wordt gewoonlijk aan Damman toegeschreven omdat Hondschote erin vermeld werd¹⁷.

D. *EEN NIEU LIEDEKEN OP DIE WIJSE: ALSOO TBEGINT*

Dit is het betwiste lied dat ofwel aan Damman of met meer recht aan Jan Herwyn wordt toegeschreven¹⁸.

¹¹ *Troubles*, IV, blz. 332-338.

¹² *Troubles*, IV, blz. 337, noot 1.

¹³ *Troubles*, IV, blz. 336-337.

¹⁴ Bg.P.A., IV, 2; A. HANS, blz. 160; A. LOWYCK, *Wonderjaar II en gedichten*, in *Ons Heem*, 20 (1966), blz. 247-249 en A. LOWYCK, *Nederlanden in Frankrijk Smeedijzeren afsluitingen*, in *Ons Heem*, IJzernummer, Jrg. 29, (1975) blz. 95. Toen hij werd gevangen genomen had hij tevoren in de kerker van Hondschote gezeten.

¹⁵ *Troubles*, IV, blz. 13.

¹⁶ *Troubles*, IV, blz. 335

¹⁷ *Troubles*, IV, blz. 338.

¹⁸ *Troubles*, IV, blz. 337-338 met vooral blz. 337, noot 1.

Wij konden achterhalen dat Willem Damman van 1626 tot 1627 predikant was in Sint-Anna-Ter-Muiden, van 1627 tot 1635 in Keulen, op 21 januari 1636 opnieuw in Sint-Anna-Ter-Muiden¹⁹; op 31 juli 1639 in Aardenburg, waar hij in 1640 uit de gezichtskring verdwijnt²⁰.

Van Willem Damman wordt vermeld 'dat hij aandeel heeft in de engelsche psalmuitgave vn 1579, die gepubliceerd werd door Edward Hacke...'²¹.

1. Hondschoote, Steehuis. Ingang van de kelder die dienst deed als gevangenis.

¹⁹ JANSSEN, blz. 134.

²⁰ JANSSEN, blz. 144

²¹ VAN SCHELVEN, *Damman*, in *Nieuw Nederlandsch Woordenboek*, Leiden, 1914, kol. 276.

4. KAREL EYLINCK

Karel Eylinck²² was geboren in Meteren²³. Hij was de zoon van Agnes²⁴ en/of Arneulf²⁵, oud 22 jaar of 82 jaar²⁶. De Coussemaker zegt dat hij "*sacramentaire*" was²⁷ en op een andere plaats dat hij "sacramentere" was. Hij was erg geleerd en had grote invloed op zijn geloofsgenoten²⁸. Hij was ook schrijver²⁹. Hij werd in 1562 te Hondschote gegrepen en gevangen gezet. "Hij schreef uit de kerker twee schoone brieven aan de broeders der gemeente te Hondschote" en werd ook "van de broeders met brieven getroost". Op den eersten October is hij, waarschijnlijk uit vrees voor een dergelijken indruk, als het openbare vonnis van Herrewyn verwekt had, alzo hij een wel begaafd en vrijmoedig jongman was, heimelijk verdrongen³⁰. A. Hans vertelt dus dat hij verdrongen werd. Hij volgt daarin De Coussemaker, die dit op twee plaatsen schijnt aan te geven³¹. De tweede aanduiding van De Coussemaker steunt op *Histoire der vrome Martelaren* en op de *Rekeningen van de kastelnij Belle en Bergen*³². Maar De Coussemaker zegt bij die tweede aanwijzing dat die waterdood niet waarschijnlijk is omdat baljuw De Visch op 3 oktober 1562 met dertien wapenknechten naar Hondschote gestuurd wordt en dat Passchier de Remaet vier pond krijgt om het schavot op te slaan en Jan Schepman 3 pond voor vijftig "gleistro", om de uitvoering van de vuurdood mogelijk te maken³³. De veroordeling van Karel Eylinck vermeldt: *en diensvolgende comdempneren hu gebrocht tzyne van levenden lyfve ter dood*³⁴.

5. DE DICHTER MET INITIALIEN J.V.H.

De heer Wilfried Beele³⁵ ontdekte in het Hondschootse Stadsarchief, meer bepaald op het kaft van het register dat het nummer H 23 draagt, het volgende gedicht. Het dateert van 1580 en is gesigneerd met de initialen J.V.H. :

*De oorloghe geeft ons een kynt ghesweet
Quaden raet was daer af de vadere
Hoe ouder hoe argher dit kijndeken heet
Ghebreck van wysheit es de ghevadere
Ende zou heeft zoch ghenouch tot kyndt wert groot
Den almachtighen God zy ons beradere
Wordt dit kyndt etende adieu ons broot.*

²² Voornaamste bronnen over Eylinck: *Troubles*, 111, blz. 273; IV, blz. 13-14 die citeert: VAN BRACHT, *Spiegel der Martelaren en Historie der vrome Martelaren en registre des comptes du Baillage d'Hondschote; Troubles*, IV, blz. 138; J. JANSSEN *Kerkervorming te Brugge*: A. HANS, blz. 45 en Bg.P.A. IV, 3.

²³ *Troubles*, IV, blz. 13 en IV, blz. 138.

²⁴ *Troubles*, IV, blz. 13.

²⁵ *Troubles*, IV, blz. 138.

²⁶ *Troubles*, IV, blz. 138 zegt in de titel van de veroordeling van Eylinck: "*agé de 82 ans*" en in de tekst staat "*oud omtrent XXII jaeren*".

²⁷ *Troubles*, 111, blz. 273.

²⁸ *Troubles*, IV, blz. 13.

²⁹ Bg.P.A, IV, blz. 4.

³⁰ A. HANS, blz. 45.

³¹ *Troubles*, III, blz. 273.

³² *Troubles*, IV, blz. 13-14.

³³ *id*

³⁴ *Troubles*, IV, blz. 138.

³⁵ W. BEELE, *Wie was de Hondschootse dichter J.v.H.?* in *KFV-Mededeelingen*, 12 (1985) nr. 4, blz. 4; W. BEELE, *De oorloghe*, In *De Standaard* van 18-3-'85.

Zeventiende eeuw

1. JOANNES PANNE

Hij was factor na de hervorming van de rederijderskamer in 1618. In 1621 geeft de rekening³⁶:

1. Men betaelt an Sr Joannes Panne over een jaer pensioen als facteur gheweest vande gilde LXXII L.
2. Item betaelt aan pr vercruysse van tgonne mijnheere panne ghehaelt in pampier keerssen ende ander ten behouve van syn componeere de somme van V L. XII S.
3. Item betaelt aen claes Lucx over hebbende ghebrocht drieentwyntich ellen say om myn heere pbr. Joannes Panne by laste van prince ende vynders XLIII s.

2. JAKOBUS VAN FYVE OF DE FYNE

Hij woonde in Killem, was geboortig van Hondschote en werkte op het "Steehuus". Een onderzoeker met de initialen V.D.B.³⁷ schreef Jacque de Fyne, maar vroeger werd zijn naam gelezen als van Vyve³⁸. Deze onderzoeker V.D.B. vond de volgende rijmspreuk als bladvulling in het *Register onthoudende alle vercopynghen van huysen, verbrande erfven ende wettelycke keersbrandynghen, metsgaders van decreten* over de jaren 1643-1675, in het stadsarchief van Hondschote (nr. FF 35).

*Een vrouwe Is een imagie
twee vrouwen is een clappagie
drie vrouwen is een gaernemarckt
vier vrouwen is een jaeremarckt
vijf vrouwen sullent al berechten
ses vrouwen doen niet den kyven en vechten
seven vrouwen sullent al onderwijnden
acht vrouwen sullen den duyvel op een kussen bijnden.
- par moy Jaecque de fyne de Killem, natif
d'Hondschoote casteleinie de berghe Ste Wcx.*

3. MATTHAEUS HANS

Hij was rederijker en 'schoonschrijver'. Er is een naamvermelding *M. Hans scripsit a(nn)o 1637* onder DEDICATIE CORDIALE, dat in 'kronkelsschoonschrift' (zie afb. 2) geschreven is³⁹

³⁶ HONDSCHOTE, Stadsarchief, GG. 77, *Rekeningen van de confrerie van Rhetorika 1621*, blz. 8.

³⁷ V.D.B., *Een vrouwe Is een image* In *Biekorf*, 69 (1968), blz. 56.

³⁸ Bg.P.A., IV, 7.

³⁹ HONDSCHOTE; Stadsarchief, *Teeckenbouck van Saeyerie 1584* (op de rug). Dit is de eigenlijke titel van deel I genummerd HH, 14, AA. Maar het tweede deel HH, 14 BB wordt soms geciteerd onder meer door V.D.B.,

en een initiaalvermelding M.H. op blz. 119 r° onder een schip in schoonschrift (zie afb. 5) en de verzen *Als de Schepen bevracht vry vaeren met Sayen // Dan isser voor 't Ambacht wat goets te verhaeyen //*⁴⁰. (Zie afb. 5). Terecht mogen we aannemen dat ook de gedichten tussen blz. 100 en 119 r° van dezelfde rederijker zijn⁴¹.

A. Zijn eerste bewaarde gedicht heeft als titel, zoals boven vermeld, *Dedicatie Cordiale*. De tekst luidt volgens het handschrift (zie ook noot ⁴²):

DEDICATIE CORDIALE.

*Aen't vermaert Collegie van de Heeren Warandeerders,
van de Saeyen hoogh gheestimeert
die iaerlyckx te Paesschen by 't Magistraet van Hondschote
in deele ofte gheheele worden gherenouuert
ende oock somtyden alle ghecontinueert,
wordt dit van Matthaëus hans uut goeder herten ghepresenteert
Die dit uut liefd' en ionste heeft gheschreuen
int Jaer sesthien hondert vyftich en seuen.*

*Zeer zelden can yemant syn werck gheheel volmaken
sonder aen eenich kant
te faelen incorrect, daerom ghebruyct verstandt
int prysen ende laeken, seer haest verschiet de handt
soo dat t' goet maecksel breckt
twelck niet mach syn bedect
· Noch verbetert in 't schryuen.
Soot eens gheschreuen moet het gheschreuen blyuen.
MHans scripsit a° 1637.*

B. Het gedicht HISPANIA-FRANCIA stamt uit 1660⁴³. Zie afb. 3.

PAXE

*Dees peys gheconcludeert,
Vry van gheschillen questich
Is ons ghepubliceert,
T'Jaer sesthien hondert tsestich.*

Biekorf, passim met als titel "*Register met de merken van de saaiwevers*". Een latere hand schreef erop "*Marques des fabricants de saeyes 1639 à 1712*"; Zie HH, 14 BB of bis, folio 100v. Zie ook Dr. V.D.B. *Bij de Saaiwevers van Hondschote* in *Biekorf*, 72 (1971) blz. 185.

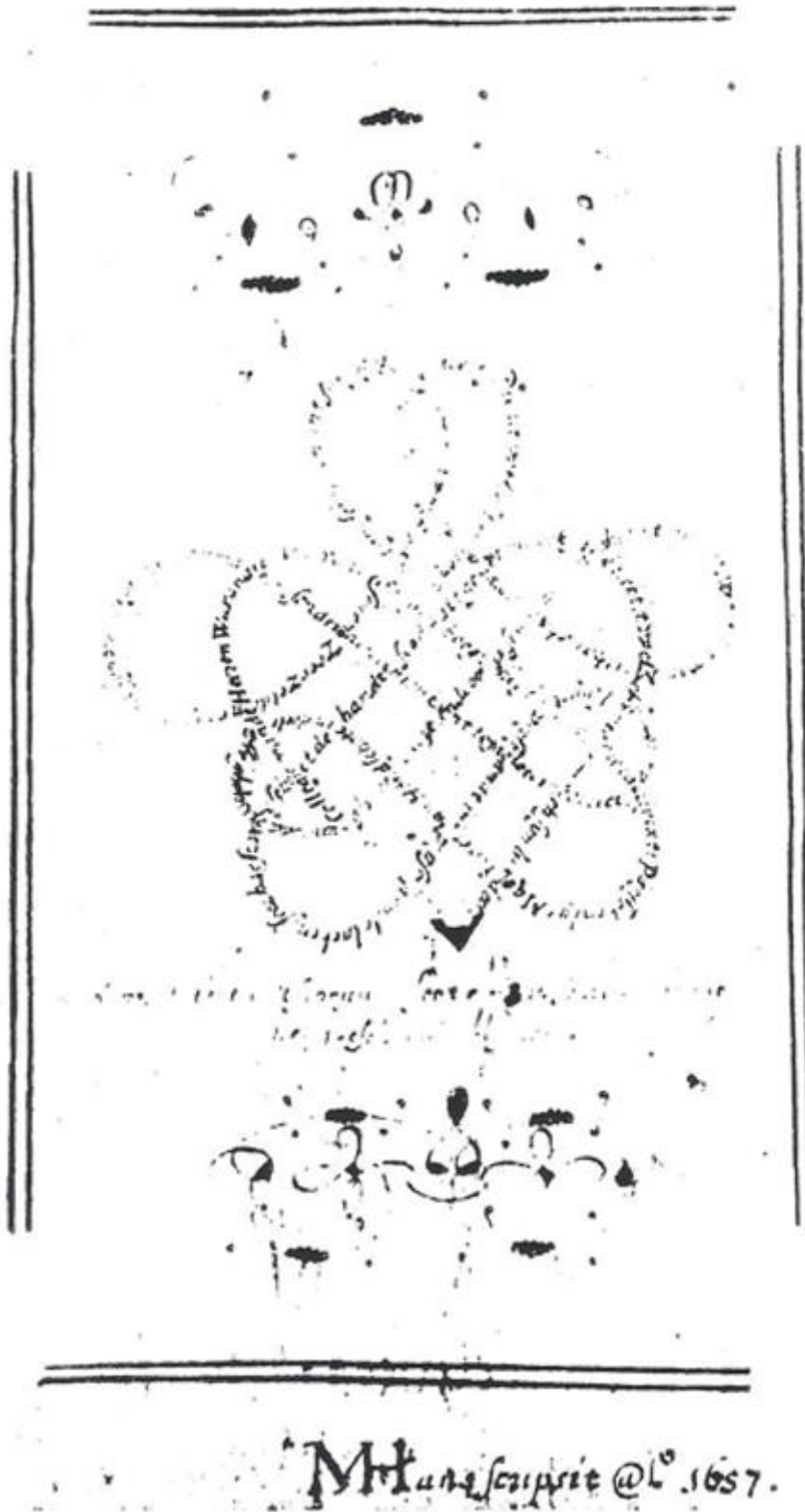
⁴⁰ Bg.P.A., IV, Rode doos.

⁴¹ Id.

⁴² Dr. V.D.B., *Bij de Saaiwevers van Hondschote*, in *Biekorf*, 72 (1971), blz. 185. Hij haalt het gedicht niet heel nauwkeurig aan.

⁴³ Hondschote, Stadsarchief, HH 14 BB of bis, folio 117 v°.

DE DUCHTE Gerdulc.

2. Hondschote, Steehuis, Archief HH 14 BB, 100v° en met handtekening van Mattheus Hans.

3. Hondschote, Steehuis, Archief HH 14 BB, 1780, Werk van M. Hans.

C. Het gedicht COMT DUYFKEN (118 v°, zie afb. 4) is ook uit 1660:

*Comt duyfken noch een reys
Comt nu in ons tyden
Wilt met d Enghelsche peys
Oock 't vaderlandt verblyden*⁴⁴.

D. De boven vermelde verzen die het schoonschrift met een schip versieren (zie afb. 5) tonen onderaan de initialen M.H. met *Als de Schepen bevracht vry vaeren met Saeyen // Dan isser voor 't Ambacht wat goets te verhaeyen.*//⁴⁵

⁴⁴ ID., folio 118 v°; VAN STEENBERGHE, blz. 215.

⁴⁵ *id.*, folio 119 r°; VAN STEENBERGHE, blz. 225.

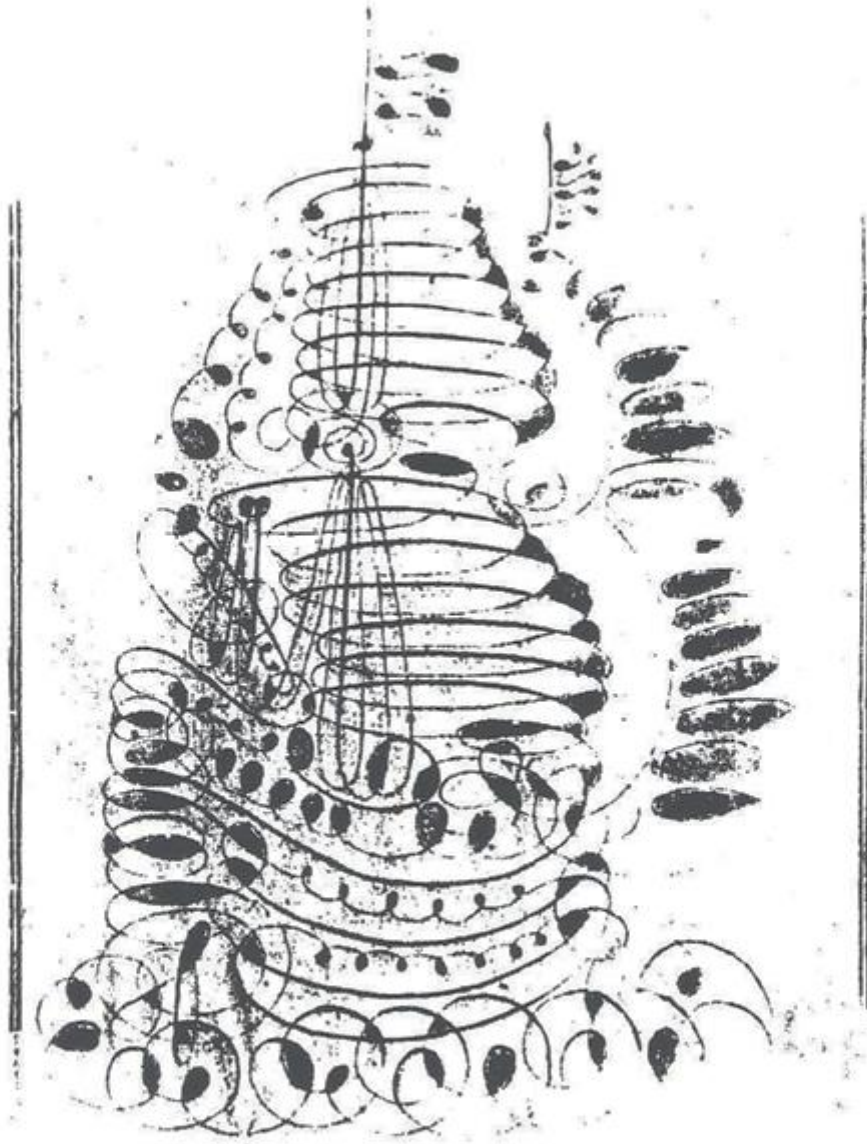
4. Hondschote, Steehuis, Archief HH U4, 118v°, Werk van M. Hans

E. NOTA BENE (zie afb. 6): uit 1662 wordt gewoonlijk ook aan Matthaeus Hans toegeschreven⁴⁶:

*Alsmen seshien hondert en twee en tsestich schreef
Opden derden Juny, men hier blydtschap bedreef,
Ten opsicht dattet was gheleden hondert Jaeren
de warandeers die droncken wat vanden claeren,
Dat hun voorsaeten in die Officie Doen,
op dien voorschreven dach, en dat dan op den Noen,
Hebben den eersten steen, gheleyt van dese Halle,
diemen t' welck ons mishaeft, by nae heel siet vervalle,
Soo oock van ghelyck de Sayneeringhe Reen,
Want men niet daghelycx, die over al verbreen,
Maar wy hopen dat Godt, ons alhier noch sal gheven,
goe neeringhe en hiernaemaels t' ewich Leven.*

⁴⁶ *id.*, folio 130 v°; Bg.P.A.IV, 8 doet dit uitdrukkelijk. Zie ook VAN STEENBERGHE, BI. 215-216 alwaar er een toespeeling staat op dit gedicht.

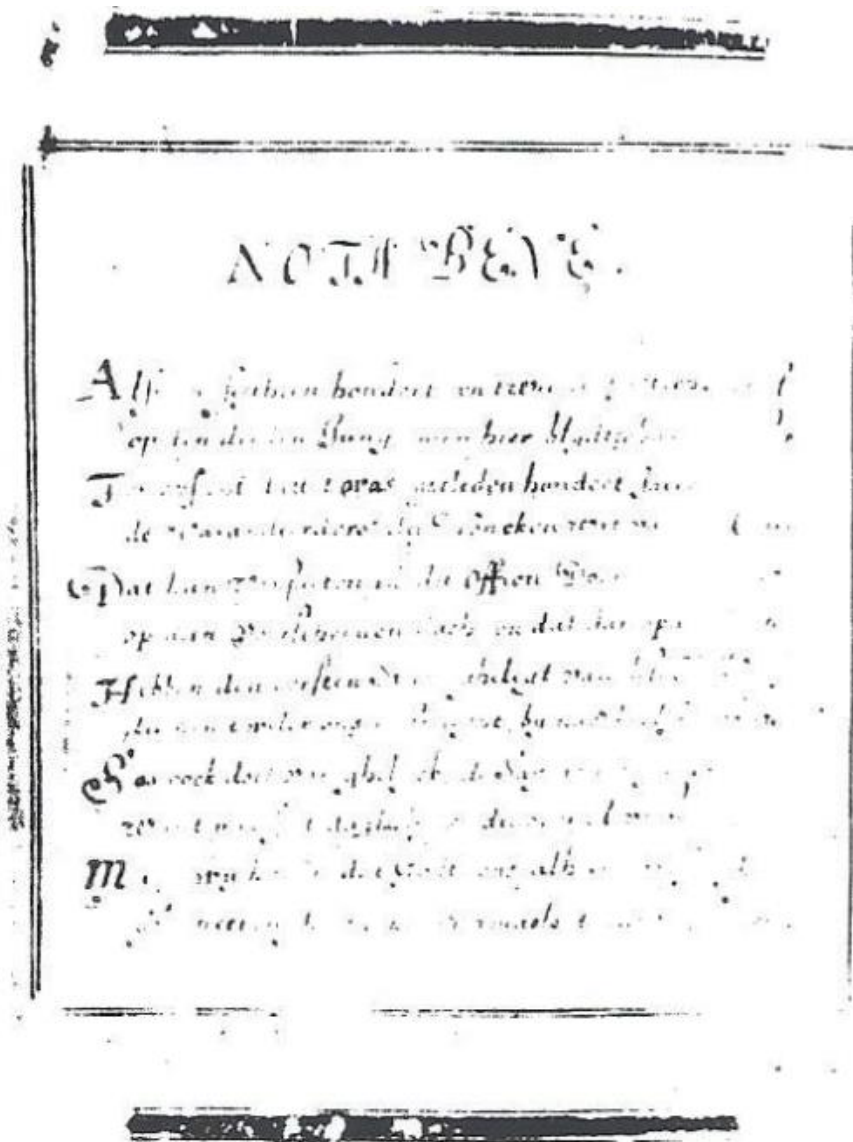
Als de Schepen bevracht vry vaeren met Saeyen

Dan isser voor 't Ambacht wat goets te verhaeyen.

MH.

5. Hondschote, Steehuis, Archief HH 14, 119r°, Werk van M. Hans.
Als de Schepen bevracht vry vaeren met Saeyen
Dan isser voor 't Ambacht wat goets te verhaeyen.

6. Hondschote, Steehuis, Archief HH 14 BB, blz. 130v°

4. ONBEKENDE REDERIJKER EN SCHOONSCHRIJVER VAN MEMORIAEL

A. Hij wordt door sommige vereenzelvigd met Matthaeus Hans, omdat dit schoonschrift op de volgende bladzij na *Nota Bene*⁴⁷ komt. Hier de tekst (zie afb. 7)⁴⁸:

MEMORIAEL

*Int jaer duyst ses hondert en twee en tsechtich claer
den achtentwintichsten dach van november, daer
Sachmen d'Engelschen seer neerstelyck vertrecken*

⁴⁷ *Id.*, folio 131 v°; VAN STEENBERGHE, blz. 215-216; E. COORNAERT, *La draperie sayetterie d'Hondschoote*, Parijs, 1930, blz. 62, noot 4, M.V.D.B., Duinkerke onder Franse kroon, in *Biekorf*, 72 (1971), blz. 349.

⁴⁸ Bg.P.A., IV, 9

Uw Duynkercke de STADT het was ommé te ghecken
 Want sy leverden dan dese Stadt aenden Frans,
 door dien s'in Vlaenderlandt en saeghen gheenen kans.
 En opden tweeden dagh van December naer dien,
 quam Coninck Lodewijck haer stercke wercken sien,
 Waerom dat in die Stadt groote vreucht wiert bedreven,
 Daer wiert oock voor een loon seer veel weldaet ghegeven,
 Aen dese Borgherij, soo dat sy vuyt t'ghewelt,
 van d'Engelschen nu syn, en in vryheydt ghestelt.

MEMORIALI

Men gae durch se bender en wien uft...
 Een abrentar...
 Sachmen d'Erabelliben seer neef...
 in Duynkerck de Stadt...
 Nam sy leverden dan dese Stadt aenden Frans,
 door dien s'in Vlaenderlandt en saeghen gheenen kans.
 En opden tweeden dagh van December...
 quam Coninck Lodewijck haer stercke wercken sien.
 Waerom dat in die Stadt groote vreucht wiert bedreven,
 Daer wiert oock voor een loon seer veel weldaet ghegeven,
 Aen dese Borgherij, soo dat sy vuyt t'ghewelt,
 van d'Engelschen nu syn, en in vryheydt ghestelt.

7. Hondschote, Steehuis, Archief HH 14 BB, blz. 131v°

B. MEMORIE

Dit stuk uit het "Teeckenbouck II"⁴⁹ luidt als volgt:
 Men geeft nu onlancx hier Fr Vlaenderen sien ghebeuren
 dat jder was bedruckt, en dat hy was in treuren
 over des Conincx doot, die wiert gherukt jnt graf.
 door Atropos die heeft, ghesneen syn leven af
 Philippus was syn naem, de vierden, in dat Rycke

⁴⁹ Hondschote, Stadsarchief; Teeckenbouck van Saeyerie, HH, 14 BB of bis, folio 147 v°.

*aen wie In deuchdên, was noyt Coninck desghelycke
het welcke claerlyck bleeck, als hij heeft peys ghemaect
met enghlant portugael, en frans oorloogh ghestaect
Maer al syn onderdaen, moghen met recht beclaghen
dien Coninckx drouffvie doodt, En daer voor rauwe draeghen
ghelyck het noch ghebeurt oock opden selven tijt
brenght ons MERCURIUS, waer door wy syn verblijt
Hy compt en bootschapt ons, Carolus Jonck gheboren
is in syn vaders plats als Coninck vuyt vercooren
waer door elck hem verheucht, en wenscht dat hij int Rijk
en sonderlingh in deucht, syn vader wert ghelyck.
Voor eerst wenscht woutters zulcx, en Louchard daer beneven
als bailliu van dees hal, dat Carolus mach leven
al waer het hondert jaer en dat hy wel Regier
syn ryck t welck hem oock wenscht, Joos Oosten als premier
Geeraert en later oock nevens albert de Jonghe
weghevoet en Trijstram, wenschen dat ider spronghe
van blytschap ende vreucht om dat de spaensche croon
Carolo is gheiont, gheciert met deuchden schoon
Soo dan een ider wenscht, Carolo hondert Jaeren
en ons van oorloogh mach door sijnne deucht bewaeren
en dat hy Soo Regiert, dat wij ons leven lanck
leven in volle peys, bevrijt van oorlooch dwanck*

5. DE REDERIJKER VAN DE KERKBALK

Zo wordt gewoonlijk de rederijker genoemd, die verzen maakte voor een balk, die uit de kerk in 1836 verwijderd werd. Ze siert nu de hal van het "Steehuus". De tekst luidt⁵⁰:
*Als Spaigien en Vranckrijk met den pais versaemde // waeren dese balcken inghesteken soo
het betaemde // Bii odre van ons pastoor Rauwel in t'leven // en 't heel magistraet van Hond-
schoote verhev.*

6. REDERIJKER MET KERNSPREUK "NIMMER MEER JONGHER"

Deze onbekende rederijker heeft met zijn spreuk "*Nimmermeer jongher*" het drie bladzijden lang gedicht ondertekend *Lofgedicht ter Eeren van den langh gewenschten Vrede tussen ispanien ende Vranckryk*^{51 52} (zie afb. 8).

⁵⁰ A. LOWYCK, *Kursus voor Toeristische gidsen Frans-Vlaanderen*, Bg, z.d., biz. 2. B. BIJNENS, *Houtland I Auto-route*, Koksijde, 1972, blz. 17.

⁵¹ Hondschote Stadsarchief a.w., blz. 202 r° - 203 r°.

⁵² Bg.P.A., IV, 10.

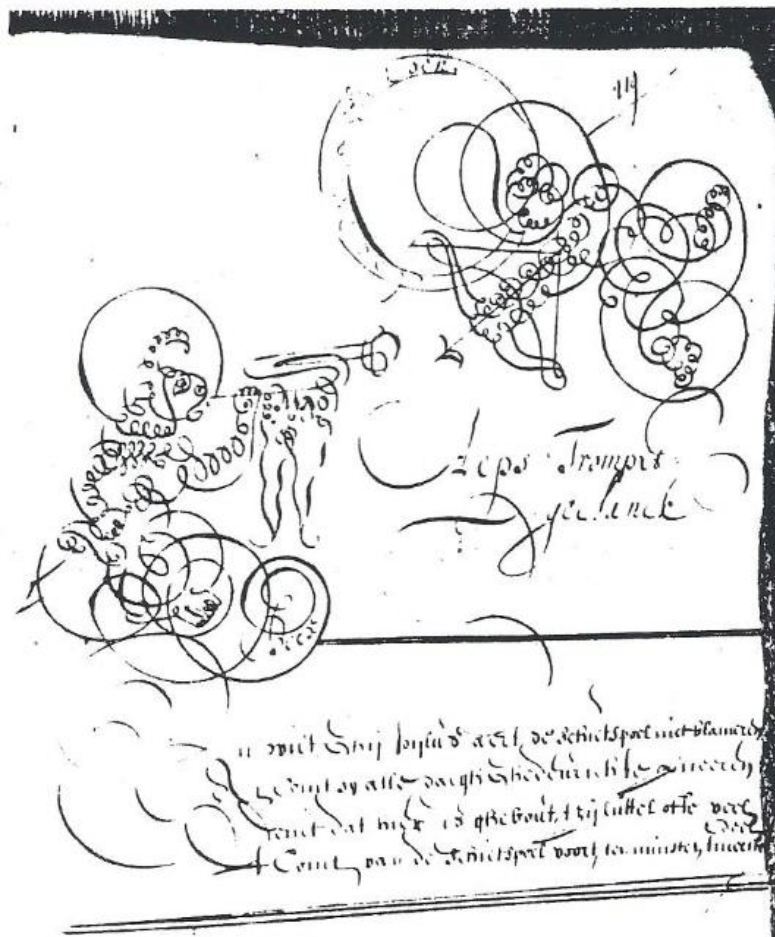
7. REDERIJKER MET KERNSPREUK: DIE CONST VERWINT DE MACHT

Men schrijft aan die rederijker met boven vermelde spreuk gewoonlijk⁵³ het gedicht toe. "Lofdicht op de vertooninghe"⁵⁴ die met de kenspreuk ondertekende: *Cooplieden van Zayen*⁵⁵ (zie afb. 9).

8. BECX OF DE REDERIJKER EN SCHOONSCHRIJVER MET DE LEUS: "ICK DIE DOEN, LIEFDE VOEN"

Die leuze ligt verscholen in de buitenste en bovenste kronkel van het gedicht: "*Aeps Trompetgeclanck*" (zie afb. 10)⁵⁶. In dezelfde kronkels zie je de naam van de rederijker en schoonschrijver, J. Becx. Zijn gedichten zijn :

A) het bovenvermelde "*Aeps Trompetgeclanck*" waarvan de tekening een harige aap voorstelt, die op een trompet blaast met wimpel en een engel of amor die met pijl en boog de aap belaagt.

10. Hondschote, Steehuis, Archief HH BB, blz. 219r°.

In de aureool rond de engel staat de leus: "Ick die doen, Liefde voen"
en onderaan de aap de naam van de schoonschrijver: "Becx".

⁵³ Id., IV, II.

⁵⁴ Hondschote, Stadsarchief, a.w., blz. 214 r° · 214 v° en 213 r°.

⁵⁵ id. 213 r°.

⁵⁶ Hondschote, Stadsarchief, a.w., blz. 219 r°.

B) een gedicht "*Minarva*" uit 1690⁵⁷.

C) *Lofdicht ter Eeren van de heeren
warandeerders vande Saeyen vooren
genoemt opgedragen door J.B.*

Die J.B. is de afkorting van de naam van de rederijker J. Becx⁵⁸.

9. DE REDERIJKER JOOS VAN D(ER) STRAETEN

Hij heeft in 1664 een gedicht gemaakt op de laatste bladzijde van het Teeckenbouck van Saeyerie. Jammer genoeg is die bladzijde gedeeltelijk geschonden.⁵⁹

⁵⁷ Id., 228 v°.

⁵⁸ id., 229 r° en v^o.

⁵⁹ Id., blz. 262 v°.

Achttiende eeuw

1. DE REDERIJKER VAN MARS

Die rederijker schreef een berijmde kroniekttekst op 5 maart 1712 in het "*Teeckenbouck van Saeyerie 1584*"⁶⁰. De tekst begint met "*Mars heel bloedlgh vol verwoesthey*t" en werd uitgegeven in het tijdschrift "Biekorf"⁶¹.

2. JAN GHYSELEN

Hij was pastoor van Hondschote van 1745 tot aan zijn dood op 16 december 1776, in de leeftijd van 62 jaar⁶². Hij schreef:

A) *Register* over gebruiken bij Inhuldiging van de heer van Hondschote, Jaak Coppens.

Dit register zat eertijds in het archief van Hondschote en was gemaakt door de toenmalige pastoor Jan Ghyselen. Dit Nederlandstalig werk werd door Delaroière uit Hondschote aan het Vlaams Comité van Frankrijk aangeboden op 22 november 1853⁶³. Het werd vertaald in het Frans door A. Bonvarlet junior⁶⁴. Hij vertelt dat de konfrerie van St.-Elisabeth (nl. de rederijkers) in de stoet stapte⁶⁵. J.S. Carlier maakte daarover een verslag op het kongres van de "*Société Savantes*" in Parijs⁶⁶. M. Marcel heeft de rest van die bundel over die Inhuldiging van Coppens kunnen kopen voor het Stadsarchief van Duinkerke⁶⁷.

B) In het Klein Seminarie in Hazebroek wordt een Parochiaal Register van pastoor Jan Ghyselen bewaard⁶⁸. Hij vertelt daarin onder meer over de preekstoel, over de heer van de plaats, Jodocus Coppens en over het oprichten van een kapel in Moerekerke (Les Moères) voor de werklui die de Moeren drooglegden⁶⁹.

3. JAN BAPTISTE BECQUE

Hij was geboren in Belle en schrijft als pastoor nog vijftien bladzijden in het Parochiaal Register van zijn voorganger Jan Ghyselen. Hij beschrijft zijn betrekkingen met de dorpsheer en hij geeft de namen van zijn rivalen in de wedijver om het pastoorschap in Hondschote⁷⁰. Het register eindigt in 1788. Jan Baptiste werd een onbeëdigde doordat hij weigerde de eed aan de republiek af te leggen. Hij werd in 1790 verdreven uit zijn pastorie door de beëdigde sieur Geeraert⁷¹.

⁶⁰ Hondschote, Stadsarchief, a.w., blz. 255 v°.

⁶¹ V.D.B., *Oorlog en duurte te Hondschote*, in *Biekorf*, 70 (1969), blz. 246-247.

⁶² H. DUPONT, *Un registre paroissial du XVIIIe siècle* in *Bulletin Comité flamand de France* (BCFF), 9 (1931), blz. 413.

⁶³ Annales Comité flamand de France (= ACFF) I (1853) *Séance du 22 Nov. 1853*, blz. 61.

⁶⁴ A. BONVARLET FILS, *Entrée solennelle* in BCFF I (1855-1859), blz. 220.

⁶⁵ *id.*, blz. 221, 1° en J.J. CAALIEA, *Rapport*, in BCFF, I (1855-1859), blz. 366.

⁶⁶ J.J. CARLIER, a.w., blz. 363-368.

⁶⁷ BCFF 1884-1899, 2 n.s., *Séance du 5 Décembre*, blz. 106.

⁶⁸ H. DUPONT, *Note concernant l'acquisition de la Chaire de l'église d'Hondschoote* in BCFF, II (1938), blz. 199.

⁶⁹ H. DUPONT, *Un registre paroissial de XVIIIe siècle de la paroisse Saint-Vaast à Hondschoote*, in BCFF, 8 (1931), 2e aflevering, blz. 413-415.

⁷⁰ *id.*, blz. 415.

⁷¹ Bg.P.A., IV, omslag Becqué.

4. LAZARUS MAES

Hij schreef het toneelstuk "*De geboorte Christi*" dat ontelbare keren werd opgevoerd tot laat in de jaren 1800⁷². De oudste vermelding is 1770. Hij was Prins van de Retorika. Hij stierf als balling in Brugge⁷³. De oudste vermelding van opvoering van de *Geboorte Christi* dateert van 1770⁷⁴. Het werd zeker opgevoerd in 1803 in Roesbrugge en in Hondschote in de jaren 1801, 1802, 1821, 1835, 1839 en 1849⁷⁵.

5. DE REDERIJKER SAPELIER

Hij tekent in 1773 de rekening waarbij de rederijkersgilde hun toneelschermen verhuurd heeft aan de scholieren van Hondschote⁷⁶.

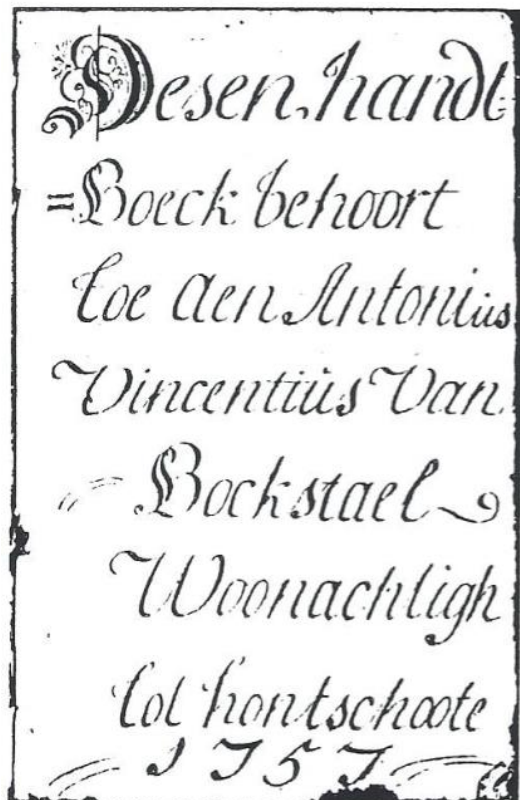
A handwritten signature in cursive script, likely belonging to A. Sapehier, with some scribbles underneath.

6. ANTONIUS VAN BOCKSTAEEL

Antonius Vincentius Van Bockstael woonde in 1757 in Hondschote. Hij begon in dat jaar zijn "Handtboeck" die hij voortzette tot einde 1700. Op de titelbladzijde staat er "woonachtigh tot Hondschote". (Afb. 11)

Het handschrift (privé bezit Hondschote) werd pas door ons ontdekt in december 1985 en bevat drie delen:

- 1) het gebed van de twaalf vergulde vrijdagen. Dit is van een andere hand uit 1847,
- 2) geschiedkundige aantekeningen over Hondschote,
- 3) genealogische berichten over de familie Van Bockstaele.

A handwritten title page in cursive script, enclosed in a rectangular border. The text reads: "Desen handt = Boeck behoort toe aen Antonius Vincentius Van Bockstael Woonachtigh tot Hondschote 1757".

11.

⁷² Over Lazarus Maes en de jaren van de opvoering zie: D. CARNEL, *Noëls dramatiques des flamands de France* in ACFF, 2 (1854-1855), blz. 3., noot 2; VAN STEENBERGHE, BLZ. 180; Bg.P.A., IV, steekkaart uit Carnel.

⁷³ Bg.P.A., *id.*

⁷⁴ BCFF, n.s. 3 (1900-1903), blz. 243.

⁷⁵ zie noot 70.

⁷⁶ *Hondschote*, Stadsarchief GG 77, rekening 1773.

7. WILLEM VAN DE BAVIERE

Willem Van de Baviere⁷⁷ werd geboren in Hondschote op 3 mei 1743⁷⁸, is overleden in Brugge op 7 maart 1815 en begraven in de St.-Salvatorskerk. Hij studeerde in Dowai waar hij in 1765 de licentie in de theologie behaalde. Hij werd kapelaan in Ledegem in augustus 1767. Voor aangelegenheden van het bisdom Ieper werd hij naar Rome en Loretto gestuurd. Op 28 juni 1783 werd hij pastoor in Terdegem⁷⁹.

Hij kwam in konflikt met de Leuvense hoogleraar Pieter Jakobus Marant (Bavinkhove 1743 - Kortrijk 1812) nopens de hemelvaart van O.L.-Vrouw en schreef zijn *Reflectiones*⁸⁰. Op 15 september 1789 werd hij lid van de *Assemblée Constituante* in Parijs als afgevaardigde van de geestelijkheid en opvolger van de bisschop van Ieper, Mgr. Graaf K. Van Arberg⁸¹. Hij stelde op 17 september zijn kapelaan J.B. Verbergh aan als plaatsvervanger⁸². Op 6 januari 1790 neemt hij zijn ambt als pastoor in Terdegem weer op⁸³. Op 15 juni 1791 moest Willem vluchten en in 1793 stond zijn naam op de lijst van de ballingen. Hij trok naar Halle en in 1802 na het Concordaat werd hij tot pastoor benoemd in Gijvelde. Na een hevige twist met Mgr. Belmas, bisschop van Kamerijk en gewezen "constitutioneel", nam hij ontslag en trok zich terug in Brugge, waar hij lange jaren de vasten preekte in de St.-Salvatorskerk⁸⁴. Van de Baviere kwam

⁷⁷ Als voornaamste bronnen over Van den Baviere vermelden we: F. DE PACHTERE, *Levensschets van den eerw. heer G.J. van den Baviere, als voorbericht bij de 4e uitgave van zijn Ydelheyd der weereld*, Brugge, 1816, p. III-IV; E. DE COUSSEMAKER, *Bibliographie des Flamands de France* in ACF, I (1953), blz. 261; M. DAVID, *Curés du doyenné de Cassel, diocèse d'Ypres* in BCFF 3 (1863-65) blz. 484; J.J. CARLIER, *Loisir d'exil* in BCFF, 5 (1871), blz. 443; H.G. WOUTERS, *Historiae ecclesiasticae compendium*, Leuven 1878, dl I, 38, n. 4; BCFF, 4, 1905, *Compte rendu de la séance du 2 décembre 1909*, blz. 497; E. LEMEITER, *Une brochure de polémique, écrite par l'abbé van den Baviere*, in BCFF (1909); dl. 4, blz. 515-522; E. MASURE, *Le Clergé du diocèse du Cambrai 1802-1913*, In *Soc. d'Etudes de la prov. d. Cambrai*, Robeke, dl. VII (1913), blz. 398 (nr. 3374); L. DETREZ, *Les précurseurs franco-flamands du dogme de l'assomption 1786* in ACF, 45: *Livre du Centenaire: Flamands de France* (1954), blz. 110 en vgl; M. ENGLISH, *Pastoor Vanden Baviere*, in *Biekorf*, 55 (1954), blz. 159-162, als antwoord op een vraag door K.B. in dezelfde jg. blz. 136; T. VAN BIERVLIET, *Lodewijk-Albert Caytan (1742-1813)*, in *Tweede jb. v. h. Geschied- en Oudheid k. Genootschap van Roeselare en Ommeland*, 1962, blz. 61, 71, n. 9, n. 104; *Id.*, *Het stevenisme in Vlaanderen* Leuven, 1960, blz. 101, 136; M. VAN DER BAVIERE, *De familie Van den Baviere te Wervik* in *Verslagen en Mededelingen van de Stedelijke Oudheidkundige Commissie Wervik*, I (1966) blz. 5, noot 2; T. VAN BIERVLIET, *Priester Willem van den Baviere (Hondschote 1742 - Brugge 1815)* in *Notre Flandre - Zuidvlaams Heem*, 1968; A.T. VAN BIERVLIET, *Baviere Willem Jozef van den*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek (= B.W.)*, dl. 3, Brussel, 1968, kolom 55-58; A. LOWYCK, *De Blanckaerts* in *Rond de Poldertorens*, 22, (1980) nr. I, blz. 75-76.

⁷⁸ L. DETREZ, *a.w.*, blz. 103-104. Hier volgt de tekst *Archives du Nord, M 131/56. Extrait du registre des baptêmes de l'église d'Hondschoote. L'an de grâce mil sept cent quarante-deux le troisième du mois de mai, je soussigné, curé d'Hondschoote, ai baptisé Guillaume-Joseph, fils légitime du sieur François Cornil Vanden Baviere, ancien échevin et natif de cette ville, et de Madame Catharine-Philippine de Corebyter, native de Caprycke, diocèse de Bruges, né le même jour à cinq heures et demie du matin. Ont été parrain et maraine le sieur Guillaume Keetin, négociant à Dunkerque et Marie-Joseph de Rudder, qui ont tous signés avec moy en double. Etoient signés J. B. de Vulder, curé d'Hondschoote; Frans Vanden Bavière; G.U Keetin et Marie-Joseph de Rudder. Il est conforme à son original; quod attestor hac 13° junii 1783 J.B. Becque past. Honds.*

⁷⁹ VAN BIERVLIET, *a.w.*, kolom 55.

⁸⁰ VAN BIERVLIET, *a.w.*, kolom 55-56.

⁸¹ *Id.*, kolom 56 en A. LOWYCK, *a.w.*, blz. 76, noot 180.

⁸² M. DAVID, *a.w.*, blz. 484; In het parochieregister 1789 staat er: "*Tempore absentiae meae, deputo Rev dum Dominum J.-B. Verborgh vicarium actualem ad universitatem causarum spectantium ministerium pastorale. In Terdegem, 17 septembris 1789.*" Hierna volgt de handtekening *G.-J. Van den Baviere, pastor in Terdegem.*

⁸³ J.J. CARLIER, *a.w.*, blz. 5, noot 2.

⁸⁴ M. VAN DEN BAVIERE, *a.w.*, blz. 5, noot 2.

een laatste maal in 1810 in conflict met Mgr. de Broglie, bisschop van Gent. Na de inpalming van de Kerkelijke staat door Napoleon sprak Paus Pius VII de banvloek over de keizer uit. Van de Baviere weigerde "het gebed voor de keizer" na de hoogmis te zingen⁸⁵.

Willem de Baviere schreef de volgende werken:

- 1) *"Samenspraek tusschen eenen regtsgeleerden, eenen borger en eenen landsman van de districten Bergen en Hazebrouck op de tegenwoordige tijds- omstandigheden, Dowaai, 1790, 55 blz.⁸⁶". Het legt getuigenis af van het saamhorigheidsgevoel van Frans-Vlaanderen met de Nederlanden, niet zozeer door uitdrukkingen als "Wy, in deze Departementen, zyn ook Nederlanders, al zyn wy aen de Fransche Kroone gehegt" (p. 54), doch wel door zijn bewering dat de aanslag van Frankrijk op het kerkelijk goed en op de bezittingen van de adel nog onrechtvaardiger is in Frans-Vlaanderen dan in het eigenlijke Frankrijk, omdat de goederen van de Kerk niet van Frankrijk afkomstig zijn, en omdat de adel er haar titels niet van Frankrijk heeft ontvangen⁸⁷.*
- 2) *Très humble adresse des curés de la Flandre française a l'assemblée Nationale au sujet de la constitution civile du clergé⁸⁸*. Sommigen vermoeden dat er een Nederlandse vertaling van heeft bestaan⁸⁹.
- 3) *Zalige en noodige Bemerkingen op de nieuwe Fransche kerke ... voor alle Menschen die van goeden wille zijn⁹⁰*.
- 4) *Bekeering tot het roomsch-catholyk geloof van eenen protestantschen minister uit Noord-America den heer Joannes Thayer, geschied tot romen in het jaer 1783" (Leuven, 1787).*
- 5) *"Beredeneérd uittreksel van het geregtelyk onderzoek gehouden tot Roomen, over de wonderbaere opening en beweeging der oogen van veele beelden in die stad, van den 6 july 1796. In het italiaensch beschreven door den zeer eerw. heer Joannes Marchetti" (Brugge, 1801) en*
- 6) *De Ydelheyd der weêreld, of de pomperyen des duyvels, plegtiglyk verzaekt in het H. Doopsel door mynheer... Nagezien en met toestemmingn van de Auteur, in verscheyde plaetsen veranderd" (Brugge, 1809, 1816).*
- 7) *Onderrigting wegens de aflaeten, gejongd door zijne Heiligheit Pius den VII, Paus van Roomen, aen de gene bezoeken de VII Autaeren in de parochiale kerke van St.-Salvator tot Brugge, Brugge, 1809.*

⁸⁵ VAN BIERVLIET, B.W., kolom 57.

⁸⁶ *Comte-Rendue de la séance du 2 Décembre 1909*, BCFF, 4 ns. blz. 497; LEMEITER, *Une Brochure flamande de polémique écrite par l'abbé Van den Baviere in id.*, blz. 516-522 en VAN BIERVLIET B.W. kolom 56.

⁸⁷ VAN BIERVLIET B.W., kolom 56-57.

⁸⁸ L. DETREZ, *a.w.*, blz. 112.

⁸⁹ Bg.P.A., 4, doos Hondschote.

⁹⁰ VAN BIERVLIET BW. kolom 57.

Negentiende eeuw

1. LUDOVICUS WILLEMS

Hij was geboren in Hondschote en was 'adjoint au maire'. Hij was ook lid van de rederijderskamer van Hondschote. In 1810 liet hij *Prijs-tooneelstucksken van Pygmalion* verschijnen bij de Baecker in St.-Winoksbergen. Het was bedoeld als een stuk om voor te dragen en vijf rederijderskamers namen er aan deel⁹¹.

2. BREYNE

Hij was uit Hondschote en vertaalde in het Nederlands: Adronicus van Campistrion, De Barbier van Sevilla van Beaumarchais, Melanie van Laharpe, Hamlet en Romeo en Juliette van Dueis⁹².

3. LODEWIJK RYNGAERT

Hij was uit Hondschote en kreeg een 'vereerende melding' in de toneelwedstrijd van 1841 in de Rederijderskamer van Veurne⁹³. In 1853 werd hij door De Baecker als corresponderend lid van het Comité Flamand de France voorgesteld⁹⁴. In 1854 leest hij een gezang voor en andere gedichten waaronder twee van rederijker Bels uit Wormhout. Hij geeft aan het Comité een gezang van rederijker Bussche uit Roesbrugge, gemaakt in 1804⁹⁵. In 1863 deelt Thélou aan het Comité mee dat Ryngaert een tweede prijs gewonnen heeft in Roesbrugge op 14 september 1862⁹⁶.

4. VAN WEMERS

Hij was een schilder uit Hondschote en richtte een reizend volkstoneel op. Zijn vrouw en huisgenoten en enkele andere personen (tussen 15 en 25 mensen) speelden 'te allen kante'. Hij bezat een uitstekende Nederlandstalige bibliotheek. C. Thélou somt meer dan twintig toneelstukken op die hij opvoerde en soms bewerkte⁹⁷. Diezelfde Thélou zegt dat hij ervan op de hoogte was dat Van Wemer toneel opvoerde in Hondschote, St.-Winoksbergen, Ekelsbeke, Wormhout, Klein-Sinten, Groot-Sinten, Loon, Gijvelde, Rozendaal en in Duinkerke in

⁹¹ BCFF, I (1855-59), blz. 78; D. CARNEL, *Les sociétés de rhétorique et leur représentations dramatiques chez les flamands de France*, A.C.F.F. V, (1859-1860), blz. 41.; VAN STEENBERGHE, a.w., blz. 182.

⁹² ACFF, 45 (1954), blz. 396; Bg.P.A., 4, 18.

⁹³ F. DE POTTER EN P. BORRE, *Geschiedenis van de Rederijker kamer van Veurne arm in de beurs en van zinnen jong*; Gent, 1870, blz. 120.

⁹⁴ ACFF, *Séance du 27 octobre 1853*, I (1853) blz. 49-50.

⁹⁵ BCFF, *Séance du 15 Mai 1856*, I (1856-1859), blz. 75 en 77.

⁹⁶ BCFF, *Séance du 2 Octobre 1862 à Dunkerque*, 3 (1863), blz. 5.

⁹⁷ C. THELU, *Des représentations théâtrales chez les Flamands de France*, in BCFF, I (1855- 1859) blz. 328-329 ; Bg.P.A.IV, 18; C. MOEYAERT, *Recente uitingen van Nederlandstalig literair leven*, in *Vlaanderen*, 190 (1982), blz. 287.

het "*ancien théâtre*"⁹⁸. Het Comité bezat vroeger een Nederlandstalig aanplakbiljet over tooneel in Gijvelde gedrukt in St.-Winoksbergen bij Foqueur.

5. JAN BAPTISTE MOUVEAU

Hij was een rederijker uit Hondschote⁹⁹. Hij schreef in verzen: *Goddelyken roep vertoont in het wonder leven van den H. Alexius*¹⁰⁰ en *Het geheim of de jalouse vrouw*¹⁰¹. Mouveau gaf aan het Comité de brochure *Cleopatra Koningin van Syrie*, die kwam van zijn vader, lid van de Rederijderskamer van Sint-Winoksbergen en van zijn grootvader, lid van de Rederijderskamer van Hondschote¹⁰². Zijn grafrede werd uitgesproken op 23 februari en gedrukt in *Journal de Bergues* in 1857¹⁰³.

6. KAREL HAMERS

Karel Hamers uit Hondschote dichtte het welbekende gedicht "Het Verlateling". Op vier april 1861 gaf De Bertrand deze elegie aan het Comité¹⁰⁴. In hetzelfde jaar wordt het lange gedicht in het Bulletin volledig afgedrukt en sindsdien ontelbare malen in de rederijderskamers voorgedragen¹⁰⁵. Hij was organist en 'griffier' van het vrederecht¹⁰⁶.

7. BOONE

Hij was *chef d'institution à Hondshoote*¹⁰⁷. Wij vermoeden dat hij in het onderwijs werkzaam was. Hij gaf uit eerst bij drukker Debusschere en daarna bij Guermontprez. *Het nieuw kabinet der christene kinderen behelzen de veele nuttige onderwyzingen bekwaem om hun te oefnen in de jeugd ende Beleefdheyd; by een vergaedert door Lrd. Boone, elfsten druck. Hazebrouck, Guermontprez, 1851.*

⁹⁸ C. THELU, id. blz. 328.

⁹⁹ L. DE BAECKER, *Les Flamands de France*, Brionne z.d., blz. 213; CARNEL, *Sociétés de Rhétorique, a.w.*, blz. 47 en 78; VAN STEENBERGHE, *a.w.*, blz. 182; DEBLOCK ET SIROENS, *Histoire d'Hondshoote*, Rijsel, 1906, blz. 58; G. BRANDERS, Hondshoote. z. pl. en z.d., blz. 3.

¹⁰⁰ L. DE BAECKER, *A.W.* .. blz. 213.

¹⁰¹ BCFF, *Séance du 25 Juin 1857*, I (1855-1859), blz. 126.

¹⁰² BCFF, *Séance du 28 Février 1857*, I (1855-59), blz. 55

¹⁰³ BCFF, *Séance du 19 Mars 1857*, I (1855-59) blz. 114.

¹⁰⁴ BCFF, *Séance du 4 Avril 1861 à Dunkerque*, 2 (1860-62), blz. 197.

¹⁰⁵ C. HAMERS, *Het Verlateling*, in BCFF, 2 (1860-62), blz. 238-240. Ook VAN STEENBERGHE, *a.w.*, vermeldt het stuk op blz. 255-256 en geeft op blz. 267-268 de vertaling in het Frans.

¹⁰⁶ DEBLOCK ET SEROEN, *A.W.*, BLZ. 58; DE BAECKER, *Les flamands de France*, Brionne, z.d., blz. 226 en J. WINKLER. *Oud Nederland*, 's Gravenhage, 1887 blz. 183.

¹⁰⁷ L. DEBAECKER, *Les Flamands de France*, a.w. blz. 226; J. LEMIRE, *L'abbé Dehaene et la France*, Rijsel, 1891, blz. 313, zie ook ACFF, I (1853) blz. 273-274; C. MOEYAERT, Het onderwijs In de Westhoek in Frans-Vlaanderen vanaf XVIe eeuw, in KfV-Medelingen, XI (1983), 3, blz. 35. *Leonard Boone* was bevriend met *B. Van Rechem* (L. DEBAECKER, a.w. blz. 226)

Verder twee woordenboeken o.m. 'Le nouveau dictionnaire flamand-français' (Hazebrouck, Guermontprez, 1840), *de Nieuwe christelijke Academie ofte den christelijken leidsman, onderwijzende in de waerheden van de christelijke leering* (Hazebrouck, Guermontprez, 1851) en een samenvatting van 'règles de la bienséance chrétienne'¹⁰⁸.

8. CHARLES JOZEF WYCKAERT

Hij¹⁰⁹ was geboren in Belle in de parochie Outerstene, op 30 september 1827. Hij werd priester gewijd in 1853, daarna kapelaan in Wormhout in 1853 en in Duinkerke St.-Jan-Baptist in 1864 en pastoor in Rozendaal in 1866 en in Winnezele in 1868. Vervolgens werd hij pastoor-deken in Hondschote in 1873, en in 1901 eredecken in Hondschote. Hij stierf in Hondschote op 5 januari 1908 en ligt begraven op het kerkhof van Hondschote vooraan links onder het familiekrans. Er is van hem een bundel met veertien speelse gedichten bewaard¹¹⁰.

Twintigste eeuw

1. CHARLES JOZEF WYCKAERT

Wij halen hier dezelfde figuur opnieuw aan omdat hij in het begin van de twintigste eeuw vanuit Hondschote een grote invloed uitoefende op de Vlaamse priester van de omgeving en omdat hij ook in de schuttersgilde van Hondschote, die de voortzetting was van de rederijkerskamer¹¹¹, na 1900 een '*groten aantrekking*' uitoefende. Al vroeg kwam hij onder invloed van Guido Gezelle. Hij tekende zijn gedichten met de namen van maanden als 'Sprokkelmaand' enz. ¹¹². Dat deed hij al in 1885 in zijn gedicht bij de benoeming van aarts priester Staelen in Sint-Winoksbergen. Wyckaert was ook Vlaamsgezind. In zijn nieuwjaarswens aan zijn trouwe volgeling Deram, die in Robeke woonde, dichtte hij: "Somsprekt gij nog de moederlijke taal".

2. ROGER VERHAEGHE

Roger Verhaeghe¹¹³ werd in 1933 in Noordpene op de wijk "Het Verloren Hoekje" geboren, waar ook Tisje-Tasje ter wereld kwam; In 1954 werd hij soldaat in Algerije. Na daar zijn militaire dienstplicht vervuld te hebben, werd hij in Frankrijk gendarme (rijkswachter). Hij

¹⁰⁸ J. LEMIRE, *a.w.*, blz. 313, noot 3.

¹⁰⁹ Voor de levensloop en gedichten over Wyckaert verwijzen we naar onze bijdrage "*Dekendichter Wyckaert uit Hondschote en de Vlaamse priesters van zijn tijd*", die binnenkort zal verschijnen in het jaarboek "Westhoek 3".

¹¹⁰ Bg.P.A. Hondschote, bundel Wyckaert.

¹¹¹ VAN STEENBERGHE, *a.w.*, blz. 182.

¹¹² Bg.P.i, Hondschote, *Blauw-schrift*.

¹¹³ RAF SEYS, *Roger Verhaeghe en zijn mini-trilogie*, woord vooraf in R. VERHAEGHE, *Mijn jonge Jaren*, Nieuwpoort, 1985, z. blz. (= 1).

huwde In 1958 In Noordpene met Agnes Verrons en kwam als gendarme weer in Algerije terecht. Daar werden twee van zijn drie kinderen geboren. Na de onafhankelijkheid kwam hij terug naar Dowaaï (1962-1964) en Hondschote (1964-79). In 1979 werd hij "*garde champêtre*" in Hondschote en later daarbij ook archivaris. Hij schreef "Mijn jonge jaren" (afb. 12) dat in 1985 in Nieuwpoort uitgegeven werd.

12. Mijn jonge Jaren

Slot

Hiermee eindigen wij onze bijdrage, die negenentwintig namen van Nederlandstalige schrijvers uit Hondschote bevat vanaf 1539 tot 1985. Hun aantal weerlegt de opwerping dat er in de Westhoek bijna geen Nederlandstalige schrijvers waren¹¹⁴. Sommigen onder hen getuigen in hun schriften duidelijk van hun trouw aan de aloude moedertaal.

¹¹⁴ Zie o.m. W. VAN HOECKE, *De Nederlandse standaardtaal*, in *De Franse Nederlanden*, z. pl. 1980, blz. 94.